

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Jenni Rantasalo

AVIOLIITTOON PAKOTTAMINEN PERUS- JA IHMISOIKEUSLOUKKAUKSENA

Liiketalous
2023

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Jenni Rantasalo
Opinnäytetyön nimi	Avioliittoon pakottaminen perus- ja ihmisoikeusloukkauksena
Vuosi	2023
Kieli	suomi
Sivumäärä	33
Ohjaaja	Marika Teirfolk-Naarmala

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan avioliittoon pakottamista vapauten kohdistuvana rikoksena, joka loukkaa henkilön perus- ja ihmisoikeuksia. Pakkoavioliitto on ilmiö, jota esiintyy ympäri maailmaa, myös Suomessa. Tilastoista on havaittavissa, että tapausten lukumäärä on kansainvälisesti kasvussa. Siitä huolimatta aiheesta ei ole kertynyt kansallista oikeuskäytäntöä. Suomen rikoslainsäädännössä avioliittoon pakottamista ei ole erilliskriminalisoitu. Pakkoavioliittojen kriminalisointi on sisällytetty rikoslain ihmiskauppaa, törkeää ihmiskauppaa ja pakottamista koskeviin rikosnimikkeisiin. Tämän seurauksena pakkoavioliittojen uhrien oikeusturva on erilainen riippuen siitä, onko kyseessä yleisen syytteen alainen ihmiskaupparikos vai pakottamisrikos eli asianomistajarikos.

Tutkimuskysymyksenä on, mitkä tunnusmerkit tekevät avioliittoon pakottamisesta perus- ja ihmisoikeusloukkauksen. Tutkimuskysymykseen pyritään vastaamaan systematisoimalla ja tulkitsemalla voimassa olevan oikeuden sisältöä, ollen kyseessä oikeusdogmaattinen tutkimus. Voimassa olevan oikeuden sisältöä selvitetään kattavalla analyysillä kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin ja kansalliseen lainsäädäntöön sekä lainvalmisteluaineistoon. Tutkielmassa osoitetaan perustuslain sekä kansainvälisten sopimusten tulkinnan vahvistavan avioliittoon pakottamisen olevan vakava perus- ja ihmisoikeusloukkaus, loukaten avioliittoon pakotetun henkilön oikeutta solmia avioliitto hänen täydestä vapaasta tahdostansa ja suostumuksestaan.

Tutkimuksen ensimmäisessä käsittelyluvussa analysoidaan oikeutta avioliiton solmimiseen perus- ja ihmisoikeutena. Toisessa käsittelyluvussa paneudutaan avioliittoon pakottamiseen perus- ja ihmisoikeusloukkauksena. Viimeisessä luvussa esitetään tutkimuksen johtopäätökset, tutkimustulokset sekä jatkotutkimusehdotukset. Lisäksi luvussa arvioidaan tutkimuksen reliabiliteettia ja validiteettia.

Avainsanat pakkoavioliitto, ihmisoikeusloukkaus, perusoikeus, orjuuteen verrattava tila, vapauten kohdistuva rikos

ABSTRACT

Author	Jenni Rantasalo
Title	Forced Marriage as a Violation of Fundamental and Human Rights
Year	2023
Language	Finnish
Pages	33
Name of Supervisor	Marika Teirfolk-Naarmala

This study examined forced marriage as a crime against freedom that violates the fundamental and human rights of a person. Forced marriage is a phenomenon that occurs around the world, including in Finland. Based on the statistics it is evident that the number of cases is growing internationally. Nevertheless, there is no national case law on this issue. In the Finnish criminal law, forced marriage has not been criminalized as its own criminal offence. Forced marriage can become punishable as trafficking of human beings, aggravated trafficking of human beings or coercion. As a result, the legal protection of forced marriage victims is different depending on whether it is a criminal offence of trafficking human beings or a criminal offence of coercion, i.e., a criminal offence of the plaintiff.

The question of this research was what characteristics make forced marriage a violation of fundamental and human rights. The aim was to respond to the question of research by systematizing and interpreting the content of the existing law, namely a judicial dogmatic investigation. A comprehensive analysis of the content of the existing law was carried out in international human rights treaties and national legislation and in law drafting material. The report shows that the Finnish Constitution and the interpretation of international treaties confirm that forced marriage is a serious violation of fundamental and human rights, violating the right of a person who is forced to marry against their free will and consent.

The first chapter of the study analyses the right to marry as a basic and human right. The second chapter focuses on forced marriage as a violation of fundamental and human rights. The final chapter presents the conclusions of the study, the results of the studies and the proposals for further studies. In addition, the chapter assesses the reliability and validity of the study.

Keywords	forced marriage, human rights violation, fundamental rights, modern slavery, crime against freedom
----------	--

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	5
1.1	Avioliittoon pakottaminen ilmiönä	5
1.2	Aiemmat tutkimukset	7
1.3	Tutkimuskysymykset ja -metodi	7
1.4	Tutkimuksen rakenne	9
2	OIKEUS AVIOLIITTOON PERUS- JA IHMISOIKEUTENA	10
2.1	Ihmisoikeuden ja perusoikeuden määritelmä	10
2.2	Avioliiton määritelmä	11
2.2.1	Henkilökohtainen vapaus.....	12
2.2.2	Yksityiselämän suojan piiri	13
2.3	Avioliiton solmiminen ihmisoikeutena	13
2.3.1	Osapuolien täysi ja vapaaehtoinen suostumus	14
2.3.2	Osapuolien vapaa tahto	15
3	PAKKOAVIOLIITTOJEN TARKASTELU PERUS- JA IHMISOIKEUSNÄKÖKULMASTA	
	17	
3.1	Pakkoavioliiton määritelmä	17
3.2	Pakkoavioliitto orjuuteen verrattavana tilana.....	18
3.3	Yksilön oikeus ihmisarvoiseen kohteluun	21
3.4	Pakkoavioliiton kriminalisointi.....	22
3.4.1	Ihmiskauppa	22
3.4.2	Törkeä ihmiskauppa	23
3.4.3	Pakottaminen.....	23
4	JOHTOPÄÄTÖKSET	25
5	LÄHTEET	28

1 JOHDANTO

”Vapaus on oikeus, jonka jokainen ihmisyyksilö saa syntyessään”.¹

Tämän tutkimuksen aiheena on pakkoavioliitto perus- ja ihmisoikeusloukkauksena. Oikeus solmia avioliitto valitsemansa henkilön kanssa molempien liiton osapuolien vapaasta tahdosta on jokaiselle täysi-ikäiselle ihmiselle kuuluva vapaus. Pakkoavioliiton kohdalla henkilöltä riistetään kyseinen vapaus. Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa tietoa avioliittoon pakottamisesta uhrin perus- ja ihmisoikeusloukkauksena. Edellisen lisäksi tarkoituksena on tuottaa tulkintasuosituksia lainsoveltajan käyttöön siitä, miten avioliittoon pakottamista tulisi tulkita perus- ja ihmisoikeusloukkauksena.

1.1 Avioliittoon pakottaminen ilmiönä

Pakkoavioliitto on moniulotteinen käytäntö ja sukupuolistuneen väkivallan muoto, kohdistuen suhteettoman paljon naisiin ja tyttöihin. Käytäntöä esiintyy ympäri maailmaa. Vuonna 2016 noin 15.4 miljoonaa ihmistä eli pakkoavioliitossa, joista 84 % pakkoavioliiton kohteiksi joutuneista henkilöistä oli tyttöjä tai naisia.² Vuoteen 2021 mennessä pakkoavioliitossa elävien ihmisten määrä oli noussut 6,6 miljoonalla, ollen yhteensä 22 miljoonaa. Yli kaksi kolmasosaa avioliittoon pakotetuista henkilöistä on naisia.³ Sukupuolistunut väkivalta on moniulotteista sekä aihe, josta pyritään yleensä vaikenemaan.⁴ Tilanteen edistämisen kannalta on tärkeää nostaa ilmiö esiin.

Euroopan neuvoston naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta koskevan yleissopimuksen (SopS 53/2015,

---

¹ SopS 17/1959

² International Labour Office 2017, s. 10-11.

³ International Labour Office 2022, s. 4-5.

⁴ COM(2020) 152 final, s. 1.

jäljempänä Istanbulin sopimus) 37 artikla velvoittaa jäsenvaltiot toteuttamaan tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen pakkoavioliittojen säätämisen rangaistavaksi. Suomen rikoslaisissa (L 39/1889) ei ole erillistä rikosnimikettä avioliittoon pakottamiselle, mutta siitä voidaan rangaista ihmiskauppana (25:3 §), törkeänä ihmiskauppana (25:3 a §) tai pakottamisena (25:8 §). Hallituksen esityksessä Istanbulin sopimuksen voimaansaattamisesta katsottiin nykyisen lainsäädännön riittävän vastaamaan Istanbulin sopimuksen pakkoavioliittojen kriminalisoinnin vaatimukseen, mutta esityksessä tuotiin esiin mahdollinen jatkoselvityksen tarve lainsäädännön tarkempaan arviontiin.⁵

Erillisen avioliittoon pakottamista koskevan rangaistussäännöksen säätämisen selvittäminen on nähty tarpeelliseksi myös työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan mietinnössä kyseiseen hallituksen esitykseen liittyen.⁶ Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelma sisälsi kirjauksen pakkoavioliittojen kriminalisoinnin selvittämisestä liittyen oikeusvaltion kehittämiseen ja rikosuhrien aseman parantamiseen, jonka pohjalta oikeusministeriö käynnisti hankkeen pakkoavioliittojen kriminalisoinnin selvittämiseksi.⁷ Hankkeen pohjalta julkaistiin marraskuussa 2021 arviomuistio avioliittoon pakottamisen rangaistavuudesta. Arviomuistiossa esitetään, että nykylainsäädäntö on riittävä avioliittoon pakottamisen rangaistavuuden kannalta.⁸ Pakkoavioliittojen mahdollisen sääntelyn täsmentämisen sekä erilliskriminalisoinnin tarpeeseen on kuitenkin

---

⁵ HE 155/2014 vp, s. 52.

⁶ TyVM 15/2014 vp, s. 7.

⁷ Hallitusohjelma 2019, s. 91; OM 012:00/2021.

⁸ OM 2021:29, s. 87 & 89. Katso myös Oikeusministeriön 2023 julkaisema arviomuistio avioliittoon pakottamisen rangaistavuudesta: lausuntotiivistelmä. Lausuntotiivistelmässä on nostettu esiin neljä erilaista mahdollista vaihtoehtoa: 1) rikoslain pakkoavioliittojen nykyinen kriminalisointi on riittävä 2) ihmiskauppaa koskevan rikoslain 25 luvun 3 pykälän täsmentäminen 3) pakottamista koskevan rikoslain 35 luvun 8 pykälän sisältämän säännöksen muuttaminen tai 4) pakkoavioliiton erilliskriminalisointi rikoslaisissa.

kiinnitetty huomiota oikeusministeriön arviomuistioon annetuissa lausunnoissa.⁹ Lisäksi Suomi on aiemmin saanut huomautuksia pakkoavioliittojen kriminalisointiin liittyen vuonna 2019 Istanbulin sopimusta valvovalta GREVIO-komitealta (Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence, jäljempänä GREVIO) sekä YK:n ihmisoikeuskomitealta.¹⁰ Aiheen voidaankin näin ollen todeta olevan hyvin ajankohtainen ja relevantti.

1.2 Aiemmat tutkimukset

Avioliittoon pakottaminen on noussut tarkempaan tarkasteluun Suomessa 2010-luvulla. Avioliittoon pakottamista on tutkittu aikaisemmin etenkin pakkoavioliiton kriminalisoinnin näkökulmasta ja siitä, tulisiko avioliittoon pakottaminen kriminalisoida omana erillisenä rikosnimikkeenä. Kriminalisoinnista on tehty kansallisia tutkimuksia sekä tutkimuksia, joissa on tarkasteltu kriminalisointia EU-maiden tasolla.¹¹

1.3 Tutkimuskysymykset ja -metodi

Avioliittoon pakottamisessa on kyse moniulotteisesta ilmiöstä, jota voi tarkastella useista näkökulmista, kuten sukupuolittuneena väkivaltana sekä kunniaväkivaltana. Kuten todettua, tässä tutkimuksessa avioliittoon pakottamista tarkastellaan sen perus- ja ihmisoikeusulottuvuuden osalta. Tarkastelu kohdistuu juridisesti solmittuihin avioliittoihin. On kuitenkin tärkeää huomioida, että suurin osa pakkoavioliitoista voi olla ei juridisesti solmittuja. Tutkimuksessa avioliittoon

---

⁹ OKV VN/4063/2021; Yhdenvertaisuusvaltuutettu 2022, s. 1; YK:n yhteydessä toimiva Euroopan kriminaalipolitiikan instituutti HEUNI 2022.

¹⁰ GREVIO 2019, s. 44–45: “GREVIO strongly encourages the Finnish authorities to consider introducing a specific criminal offence of forced marriage to cover the special nature of these offences and to make it operational for law-enforcement authorities and courts.”; CCPR/C/FIN/CO/7, s. 4–5.

¹¹ Ks. esim. Koskenoja, Ollus, Roth, Viuhko & Turkia 2018; Olsson 2019; Sabbe, Temmerman, Brems & Leye 2014; Toivonen 2017.

pakottamista ja pakkoavioliittoa käytetään toistensa synonyymeina. Tutkimusongelmaan pyritään vastaamaan seuraavaan tutkimuskysymyksen avulla: mitkä tunnusmerkit tekevät avioliittoon pakottamisesta perus- ja ihmisoikeusloukkauksen?

Voimassa olevan oikeuden sisällön selvittäminen tapahtuu systematisoimalla ja tulkitsemalla voimassa olevaa oikeutta. Pakkoavioliiton määritelmää perus- ja ihmisoikeusloukkauksena pyritään tulkitsemaan avioliittoon pakottamista koskevan rikoslainsäädännön kyseistä rikosta koskevien säännösten kautta, tavoitteena jäsentää tutkimusongelman kannalta keskeiset näkökohdat sekä arvioida tutkimusaihetta koskevien kansainvälisten säännösten yhtenäisyyttä rikoslainopin keinoin. Koska avioliittoon pakottamisella ei ole yhtä yhteistä kansainvälisesti hyväksyttyä määritelmää, on myös kansainvälisten säännösten harmonisoinnin arviointi oleellista. Näin ollen tutkimus on luonteeltaan oikeusdogmaattinen eli lainopillinen.¹²

Voimassa olevan oikeuden sisältö haetaan oikeuslähteistä. Tutkimuksessa käytetään vahvasti velvoittavista oikeuslähteistä seuraavia: avioliittolaki (L 234/1929, AL), Rikoslaki, YK:n orjuuden, orjakaupan ja orjuuteen verrattavien järjestelmien ja käytännön tukahduttamista koskeva lisäsopimus (SopS 17/1959), Euroopan ihmisoikeussopimus (SopS 63/1999, jäljempänä EIS) taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (SopS 6/1976), kansalaisyhteiskuntaa ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (SopS 8/1976), YK:n suostumusta avioliittoon, vähimmäisavioikää ja avioliittojen kirjaamista koskeva yleissopimus (SopS 50/1964) sekä YK:n kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus (SopS 68/1986).

---

¹² Tolvanen 2016, 275–277; Hirvonen 2011, s. 21–23.

Koska pakkoavioliittoihin liittyen ei ole saatavilla kansallista oikeuskäytäntöä, on muiden heikosti velvoittavien oikeuslähteiden merkitys siten olennainen vahvasti velvoittavien oikeuslähteiden tukena. Laintulkinnan ja systematisoinnin apuna käytetään edellä mainittujen heikosti ja vahvasti velvoittavien oikeuslähteiden lisäksi muodollisesti ei-velvoittavaa soft law sääntelyä. Soft law -oikeuslähteiden takana ei ole lainsäädännössä yksilöityä valtuussäännöstä, mutta siitä huolimatta se voi saada oikeuskirjallisuuden kaltaista sallitun oikeuslähteen tasoista merkitystä oikeudellisessa ratkaisutoiminnassa.¹³

1.4 Tutkimuksen rakenne

Tutkimus koostuu johdannosta, kahdesta analyysiluvusta sekä johtopäätöksistä. Johdannossa käydään läpi tutkimuksen taustaa ja tutkimuksen tavoitteita sekä työssä käytettävä tutkimusmetodi, tutkimusmenetelmät ja tutkimusongelmat. Johdannon jälkeen tutkimuksessa käydään läpi omina päälukuinaan oikeus avioliiton solmimiseen (luku 2) ja avioliittoon pakottaminen perus- ja ihmisoikeusloukkauksena (luku 3).

Tutkimuksen viimeisessä luvussa (luku 4) esitetään tutkimuksen johtopäätökset, tutkimustulokset sekä jatkotutkimusehdotukset. Lisäksi luvussa arvioidaan tutkimuksen reliabiliteettia ja validiteettia. Lopuksi pohditaan tutkimuksen luonnetta kokonaisuudessaan.

---

¹³ Määttä 2016, s. 155–156; Letto-Vanamo 2020, s.55.

2 OIKEUS AVIOLIITTOON PERUS- JA IHMISOIKEUTENA

Avioliitto on kahden yhdenvertaisen täysi-ikäisen henkilön välinen liitto, jonka liiton osapuolet ovat solmineet molempien vapaasta tahdosta ja suostumuksesta.¹⁴ Oikeudesta avioitua säädetään avioliittolaissa. Kansallisen lainsäädännön lisäksi Suomea velvoittavat sen ratifioimat avioliittoa käsittelevät kansainväliset sopimukset. Suomessa on katsottu avioliiton käsitteenä tarkoittavan vain juridisesti solmittuja liittoja, ja avioliittolain säännökset ulottuvat ainoastaan juridisesti solmittuihin avioliittoihin.¹⁵

2.1 Ihmisoikeuden ja perusoikeuden määritelmä

Perusoikeudet ovat Suomen perustuslaissa (L 731/1999) turvattuja, kaikille ihmisille yhdenvertaisesti kuuluvia perustavanlaatuisia oikeuksia. Koska perusoikeudet ovat perustuslain taseisia, niiden ominaispiirteisiin kuuluu kyseisten oikeuksien erityinen pysyvyys ja oikeudellinen luonne¹⁶. Perustuslain 1 §:n 2 momentissa säädetään Suomen valtiosäännön arvoperustasta, johon kuuluu ihmisarvon loukkaamattomuus, yksilön vapaus ja oikeudet sekä oikeudenmukaisuuden edistäminen yhteiskunnassa. Perustuslain 22 §:n mukaisesti julkisen vallan tulee turvata perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

---

¹⁴ Ks. HE 211/2018 vp. Laki 15.3.2019/351 kumosi avioliittolain 4 § 2 momentin, jonka mukaan oikeusministeriö sai erityisistä syistä antaa alle 18-vuotiaalle luvan avioitua. Erityislupa myönnettiin yleensä uskonnollisten syiden vuoksi. Alaikäisten solmima avioliitto saattoi tapauskohtaisesti olla pakkoavioliitto, mutta avioliitto voitiin solmia myös molempien osapuolien vapaasta tahdosta. Hallituksen esityksessä nostetaan kuitenkin esiin alaikäisen kyky muodostaa harkitusti ja itsenäisesti avioliittopäätös ilman toisen osapuolen vaikutusta.

¹⁵ OM 2021:29, s. 11 & 79. On kuitenkin tärkeää huomata, että avioliittoon pakottamisessa voi olla usein kyse avioliitosta, jota ei ole solmittu juridisesti vaan esimerkiksi uskonnollisin tai kulttuurillisin menoin erilaisten yhteisöjen sisällä, niissä vallitsevien yhteisön omien sääntöjen mukaisesti.

¹⁶ HE 309/1993 vp, s.5.

Perusoikeusuudistuksen aikana Suomen perusoikeussäännöksiä kehitettiin kattamaan laajemmin kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa määrättyjä ihmisoikeuksia.¹⁷ Ihmisoikeudet ovat kaikille ihmisille kuuluvia oikeuksia, jotka on turvattu kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa. Suomi on veloitettu turvaamaan niiden ihmisoikeuksien toteutuminen, joita koskevat kansainväliset sopimukset se on ratifioinut. Vaikka Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus ei ole valtioita oikeudellisesti velvoittava asiakirja, se nauttii siitä huolimatta erittäin suurta poliittista ja moraalista vaikutusvaltaa toimiessaan perustana myöhemmin solmituille kansainvälisille ihmisoikeussopimuksille.¹⁸

Edellä esitettyjen perustelujen nojalla voidaan todeta ihmisoikeusloukkauksen olevan yleisnimike, tarkoittaen mitä tahansa toimintaa tai toimimattomuutta, joka riistää henkilöltä hänelle laissa tai kansainvälisissä sopimuksissa määrättyt lailliset oikeudet. Perusoikeusloukkauksen voidaan taas katsoa tarkoittavan toimintaa tai toimimattomuutta, joka kohdistuu henkilölle Suomen perustuslaissa säädettyihin ja turvattuihin perusoikeuksiin.

2.2 Avioliiton määritelmä

Suomen lainsäädännön mukaan avioliitoksi määritellään liitto, jonka solmimisesta kaksi yhdenvertaista täysi-ikäistä henkilöä ovat keskenään sopineet ja joka solmitaan vihkimisellä (AL 1 §, 2 § & 4 §). Avioliittolain säännökset koskien oikeutta solmia avioliitto ovat yhdenmukaiset EIS:n määräysten kanssa. EIS:n 12 artiklassa määrätään oikeuden solmia avioliitto koskevan avioliittoiässä olevia miehiä ja naisia kansallisten lakien mukaisesti.

---

¹⁷ HE 309/1993 vp, s. 5-6.

¹⁸ Euroopan parlamentti 2018, s. 1.

Suomen Perustuslaissa ei ole avioliiton solmimisen oikeutta koskevaa erityissäännöstä. Oikeus avioliiton solmimiseen voidaan katsoa sisältyvän perustuslaissa säädettyihin perusoikeuksiin henkilökohtaisesta vapaudesta (7 §)¹⁹ ja yksityiselämän suojasta (10 §)²⁰. Nämä oikeudet voidaan luokitella vapausoikeuksiksi, joista etenkin henkilökohtainen vapaus on perinteinen vapausoikeus.²¹ Perusoikeuksien toteutumisen kannalta avioliiton solmiminen tulisi tapahtua henkilön vapaasta ja täydestä suostumuksesta. Avioliittoon pakottaminen loukkaa henkilön oikeutta solmia avioliitto vapaasta suostumuksestaan ollen näin perusoikeusloukkaus.

2.2.1 Henkilökohtainen vapaus

Perustuslain 7 § sisältää olemukseltaan yleisperusoikeudellisen säännöksen henkilökohtaisesta vapaudesta ja koskemattomuudesta. Lainsäätäjä on hallituksen esityksessä koskien perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamista katsonut henkilökohtaisen vapauden suojan piiriin kuuluvan ihmisen fyysinen vapauden lisäksi hänen tahdonvapautensa sekä itsemääräämisoikeutensa.²² Perustuslain 7 §:n mukaan:

Jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen.

Ketään ei saa tuomita kuolemaan, kiduttaa eikä muutoinkaan kohdella ihmisarvoa loukkaavasti.

Henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua eikä vapautta riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta. -- Vapautensa menettäneen oikeudet turvataan lailla.

---

¹⁹HE 309/1993 vp, s. 46 II.

²⁰ HE 309/1993 vp, s. 53 I; PeVL 17/2006 vp, s. 3 I; PeVL 15/2001 vp, s. 2 I.

²¹ HE 309/1993 vp, s. 1 & s. 5.

²² HE 309/1993 vp, s. 46.

Säännös yksilön oikeudesta henkilökohtaiseen koskemattomuuteen on yhteydessä perustuslain 10 §:ssä turvattuun yksityiselämän suojaan. Lain esitöissä todetaan oikeuden henkilökohtaiseen koskemattomuuteen soveltuvan myöskin yksityisten välisiin suhteisiin, joissa yksilön oikeus henkilökohtaiseen koskemattomuuteen turvataan etenkin rikoslainsäädännön ja vahingonkorvauslainsäädännön keinoin.²³

2.2.2 Yksityiselämän suojan piiri

Perustuslain 10 §:ssä säädetään yksityiselämän piiristä. Säännökseen sisältyy yksilön oikeus solmia ja ylläpitää suhteita vapaasti muihin ihmisiin. Tämän lisäksi yksityiselämän piiri kattaa yksilön oikeuden määrätä itsestään sekä omasta ruumiistaan. Perustuslakivaliokunnan mukaan yksityiselämän piiriin on katsottu sisältävän myös yksilön vapaus päättää sukupuolisesta käyttäytymisestään.²⁴ Julkista valtaa koskevan perusoikeuksien turvaamisvelvoitteen mukaisesti valtion tulee aktiivisin toimenpitein turvata yksityiselämän suojan toteutuminen toisten yksilöiden loukkauksia vastaan, muun muassa ylläpitäen suojaa tehokkailla rikoslainsäädännön keinoilla.²⁵ Hallituksen esityksestä ilmenee lainsäätäjän tarkoituksena olleen sisällyttää myös perhe-elämä yksityiselämän suojan piiriin, vaikkei sitä erityisesti mainita ihmisoikeussopimuksista poiketen, käsitteen hankalaksi koetun määrittelyn takia.²⁶

2.3 Avioliiton solmiminen ihmisoikeutena

YK:n ihmisoikeuksia koskeva yleismaailmallinen julistus pitää sisällään universaalit, kaikille yhdenvertaisesti kuuluvat perustavanlaatuiset ja luovuttamattomat

---

²³ HE 309/1993 vp, s. 47.

²⁴ PeVL 15/2001 vp, s. 2 I.

²⁵ PeVL 15/2001 vp, s. 2 I; HE 309/1993 vp, s. 53 I.

²⁶ HE 309/1993 vp, s. 53.; OM 2021:29, s. 82.

ihmisoikeudet. Ihmisoikeusjulistuksen 16 artikla koskee oikeutta avioliiton solmimiseen.

Täysi-ikäisillä miehillä ja naisilla on oikeus solmia avioliitto ja perustaa perhe ilman minkäänlaisia rodusta, kansalaisuudesta tai uskonnosta johtuvia rajoituksia. Heillä on yhtäläiset oikeudet avioliittoon, avioliiton aikana ja sen purkamisen jälkeen.

16 artikla painottaa avioliiton solmimisen tapahtuvan kahden yhdenvertaisen ja täysi-ikäisen aviopuolison välillä, vain heidän vapaan tahtonsa sekä suostumuksen perusteella.

EIS:n oikeutta avioliittoon käsittelevän 12 artiklan mukaisesti oikeus avioliiton solmimiseen kuuluu kaikille avioliittoikäisillä oleville miehille ja naisille kansallisen lainsäädännön mukaisesti. EIS:n 7. lisäpöytäkirjan 5 artiklan mukaan aviopuolisilla on yhdenvertaiset yksityisoikeudelliset oikeudet ja velvollisuudet toisiinsa avioliittoaan solmiessa, sen aikana ja sen purkautuessa.

Lisäksi Euroopan unionin tasolla pätevät perusoikeudet on koottu Euroopan unionin perusoikeuskirjaan²⁷. EU:n perusoikeuskirjan 9 artiklan mukaisesti oikeus avioliiton solmimiseen tulee taata kyseisiä oikeuksia sääntelevän kansallisen lainsäädännön mukaisesti.

2.3.1 Osapuolien täysi ja vapaaehtoinen suostumus

Suomi ratifioi YK:n suostumusta avioliittoon, vähimmäisavioikä ja avioliittojen kirjaamista koskevan yleissopimuksen vuonna 1964. Kyseisessä sopimuksessa määrätään oikeudesta avioliiton solmimiseen. Kuten ihmisoikeusjulistus, myös YK:n suostumusta avioliittoon, vähimmäisavioikä ja avioliittojen kirjaamista koskevan yleissopimuksen 1 artikla painottaa aviopuolisoiden vapaata

---

²⁷ 2012/C/326/02 Euroopan unionin perusoikeuskirja.

suostumusta. Yleissopimuksessa korostetaan avioliiton olevan luonteeltaan vapaaehtoinen liitto, joka voidaan laillisesti solmia vain molempien osapuolien täydestä ja vapaaehtoisesta suostumuksesta. Osapuolten tulee 1 artiklan mukaisesti henkilökohtaisesti ilmaista täysi ja vapaaehtoinen suostumuksensa liiton solmimiseen, kuten laissa on säädetty.²⁸ Niin ikään KP-sopimuksen 23 artiklan 3 kohta painottaa aviopuolisoiden vapaan ja täyden suostumuksen olevan vaatimus avioliiton solmimiselle. Artiklan mukaan avioliittoa ei saa solmia ilman avioliittoon aikovien puolisoitten vapaata ja täyttä suostumusta. Näin ollen edellä esitettyjen perustelujen nojalla, on ihmisoikeusnäkökulmasta tarkasteltuna avioliiton solmimisen keskeinen ulottuvuus sen perustuminen osapuolien vapaaseen suostumukseen.

2.3.2 Osapuolien vapaa tahto

Yllä ilmenevien kansallisen lainsäädännön sekä kansainvälisten ihmisoikeusinstrumenttien mukaisesti avioliitto pohjautuu molempien osapuolien vapaaseen tahtoon avioliiton solmimisesta. Osapuolien vapaan tahdon painoarvoa ilmentää myös YK:n kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus, jonka Suomi ratifioi vuonna 1986. Sopimuksen 1 artiklassa naisiin kohdistuva syrjintä määritellään seuraavasti:

any distinction, exclusion, or restriction made on the basis of sex which has the effect or purpose of impairing or nullifying the recognition, enjoyment or exercise by women, irrespective of their marital status, on a basis of equality of men and women, of human rights and fundamental freedoms in the political, economic, social, cultural, civil or any other field.²⁹

Kyseisen sopimuksen 16 artiklassa määrätään, että naisilla tulee olla oikeus vapaasti omasta tahdostaan valita puolisonsa ja avioitua ainoastaan vapaasta ja

---

²⁸ Suomi liittyi avioliittoa koskevaan yleissopimukseen vuonna 1964, josta lähtien sopimus on velvoittanut Suomea.

²⁹ A/RES/34/180 artikla 1.

täydestä suostumuksesta. Vapaaehtoisessa suostumuksessa voidaan katsoa olevan kyse henkilön suostumisesta solmia avioliitto vapaasti omasta tahdostaan ilman muiden tahojen painostusta. Oikeus solmia avioliitto haluamansa puolison kanssa molempien osapuolten vapaasta tahdosta sekä suostumuksesta on perustavanlaatuinen ihmisoikeus.

3 PAKKOAVIOLIITTOJEN TARKASTELU PERUS- JA IHMISOIKEUSNÄKÖKULMASTA

Avioliiton solmimisen pohjalla on perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta tarkasteltuna avioliiton solmivan henkilön vapaa tahto ja suostumus. Mikäli avioliitto solmitaan vastoin henkilön perustavanlaatuista oikeutta, rikkoen henkilön oikeutta solmia avioliitto hänen omasta vapaasta tahdostaan ja suostumuksesta, tulee kyseeseen avioliittoon pakottaminen. Tässä luvussa tarkastellaan pakkoavioliiton määritelmää perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta kansallisen lainsäädännön sekä Suomea sitovien, pakkoavioliiton määritellyn kannalta keskeisten, kansainvälisten sopimuksien keinoin.

3.1 Pakkoavioliiton määritelmä

Pakkoavioliitolle ei ole kansallisessa lainsäädännössä suoraa omaa määritelmää. Avioliittoon pakottaminen on vapautteen kohdistuva rikos, joka voi tulla rangaistavaksi Suomen rikoslain 25 luvun ihmiskauppaa (3 §), törkeää ihmiskauppaa (3 a §) tai pakottamista (8 §) koskevien rangaistussäännösten nojalla. Lainsäätäjä katsoo pakkoavioliitossa olevan kyse uhrin vapaudenriistosta, jossa rikoksen tekijä ottaa avioliittoon pakotetun määräämisvaltaansa, riistäen pakkoavioliiton kohteeksi joutuneen henkilön vapauden sekä hänen henkilökohtainen määräysvaltansa.³⁰ Avioliittoon pakottamisessa uhrilta riistetään hänen henkilökohtainen vapautensa, koskemattomuutensa ja turvallisuutensa sekä oikeus solmia suhteita vapaasti omasta tahdostaan ja suostumuksestaan. Avioliittoon pakottamisessa on kyse tilanteesta, jossa pakkoavioliiton kohteeksi joutuneen henkilön perustuslain 7 § ja 10 § turvatut

---

³⁰ HE 103/2014 vp., s. 7.

oikeudet suhteiden solmimisesta henkilön oman vapaan tahdon ja suostumuksen perusteella eivät toteudu.

3.2 Pakkoavioliitto orjuuteen verrattavana tilana

Asetuksessa orjuuden, orjakaupan ja orjuuteen verrattavien järjestelmien ja käytännön tukahduttamista koskevan lisäsopimuksen voimaansaattamista koskevan 7 artiklan määritelmän mukaan orjuuteen verrattavana tilana pidetään tilannetta, jossa henkilö on joutunut sopimuksen 1 artiklassa tarkoitettujen järjestelmien tai käytännön seurauksena syntyneeseen tilaan. Tällaisena voidaan 1 artiklan c kohdan määritelmien mukaisesti pitää järjestelmiä tai käytäntöjä, joissa nainen ilman oikeutta kieltäytyä luvataan tai annetaan avioliittoon suoritettavaa raha- tai luontaisuuritusta vastaan. Tällaiseksi tilanteeksi katsotaan myös käytännöt, joiden nojalla naisen aviomies, tämän perhe tai suku luovuttavat hänet kolmannelle vastikkeellisesti tai muulla tavalla taikka tilanne, jossa nainen luovutetaan perintönä toiselle henkilölle hänen aviomiehensä kuoltua. Myös käytäntö, jonka nojalla alle 18-vuotias lapsi luovutetaan kolmannelle osapuolelle joko maksua vastaan tai ilman lapsen tai hänen työnsä hyväksikäyttämiseksi.

Avioliittoon pakottaminen asettaa uhrin ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin. Hallituksen esityksessä koskien rikoslain ihmiskauppa ja paritus rangaistussäännösten muuttamista, ihmisarvoa loukkaaviksi olosuhteiksi katsotaan kuuluvan YK:n orjuuden, orjakaupan ja orjuuteen verrattavien järjestelmien ja käytännön tukahduttamista koskevassa lisäsopimuksessa mainitut järjestelmät ja käytännöt.³¹ Kyseisen lisäsopimuksen 1 artiklan c kohdassa orjuuteen rinnastetaan pakkoavioliiton muodot. Nämä muodot pitävät sisällään käytännöt ja järjestelmät, joissa:

---

³¹ HE 103/2014 vp, s. 8. Lainsäätäjä on nostanut kuitenkin esiin, että ihmisarvoa loukkaavat olosuhteet voivat käsitteenä olla sidoksissa ajankohtaan sekä kulttuuriin.

1. nainen ilman oikeutta kieltäytyä luvataan tai annetaan avioliittoon kenelle tahansa henkilölle tai henkilöryhmälle suoritettavaa raha- tai luontaisuuritusta vastaan tai
2. naisen aviomies, perhe tai suku on oikeutettu luovuttamaan hänet kolmannelle osapuolelle vastikkeellisesti tai muulla tavalla tai
3. nainen voidaan antaa perintönä toiselle henkilölle hänen aviomiehensä kuoleman seurauksena.

1 artiklan d-kohdan mukaan orjuuden muotona pidetään myös järjestelmiä tai käytäntöjä, ” -- jonka nojalla lapsen tai 18 vuotta nuoremman henkilön vanhemmat tai jompikumpi heistä, tai holhooja luovuttavat hänet kolmannelle, joko maksua vastaan tai ilman, sanotun lapsen tai nuoren henkilön tai hänen työnsä hyväksikäyttämiseksi”. Orjuuden, orjakaupan ja orjuuteen verrattavien järjestelmien ja käytännön tukahduttamista koskevan lisäsopimuksen ratifioineet valtiot ovat 1 artiklan mukaisesti velvoitettuja toteuttamaan tarpeelliset lainsäädännölliset ja muut toimenpiteet yllä mainittujen järjestelmien ja käytäntöjen lopettamiseksi.

Avioliittoon pakottamiseen ja sen määrittelyyn on kiinnitetty huomiota myös YK:n ihmisoikeusasioiden korkean edustajan toimiston vuoden 2014 vuosiraportissa koskien lapsi-, varhais- ja pakkoavioliittojen estämistä ja poistamista. Vuosiraportin määritelmän mukaan pakkoavioliitto määritelmänä kattaa kaikki sellaiset avioliitot, jonka toinen tai molemmat avioliiton osapuolista ovat solmineet ilman täyttä ja vapaata suostumusta ja/tai missä yksi tai molemmat osapuolista ei voi päättää tai lähteä avioliitosta, häneen kohdistuvan pakon tai voimakkaan sosiaalisen tai perheestä tulevan painostuksen seurauksena.³² Raportin määritelmä on yhtenäinen YK:n orjuuden, orjakaupan ja orjuuteen

---

³² A/HRC/26/22, s. 4.

verrattavien järjestelmien ja käytäntöjen tukahduttamista koskevan lisäsopimuksen 1 artiklan c kohdan kanssa.

YK:n ihmisoikeusasioiden korkean edustajan toimiston vuosiraportissa nostetaan esiin, että pakkoavioliitossa ei aina välttämättä ole kyse modernista orjuudesta, mutta naiset voivat pakkoavioliiton sisällä kokea olosuhteita, jotka täyttävät ”orjuuden ja orjuuden kaltaisten käytäntöjen kansainväliset lailliset määritelmät”, mukaan lukien orja-avioliitto, seksuaaliorjuus, lapsiorjuus, lapsikauppa ja pakkotyö.³³

Valtiolla on perustuslain 22 §:n mukaan velvollisuus turvata perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Valtio on näin velvoitettu pidättäytymään itse loukkaamasta kansalaisten perusoikeuksia, jonka lisäksi valtio on velvoitettu toteuttamaan aktiivisia toimenpiteitä suojatakseen kansalaisiaan toisten yksilöiden loukkauksilta.³⁴

Avioliittoon pakottaminen on perus- ja ihmisoikeusloukkaus, rikkoen uhrin oikeutta perustuslain 7 §:ssä turvattuun henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen ja perustuslain 10 §:ssä turvattuun yksityiselämään. Pakkoavioliitto loukkaa myös kansainvälisillä ihmisoikeussopimuksilla turvattua henkilön ihmisoikeutta solmia avioliitto haluamansa henkilön kanssa vapaasta tahdostaan.³⁵

---

³³ A/HRC/26/22, s. 8-9.

³⁴ katso HE 309/1993 vp, s 75 II; OM 2021:29, s. 19.

³⁵ YK:n ihmisoikeusjulistus 16. artikla; YK:n suostumusta avioliittoon, vähimmäisavioikää ja avioliittojen kirjaamista koskeva yleissopimus 1. artikla; Kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus 2. artiklan 3 -kohta; taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva sopimus 10 artikla 1 -kohta; kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevan yleissopimuksen 16. artikla; EIS:n 12 artiklan, joka koskee avioliittoiässä olevien miesten ja naisten oikeutta avioliittoon ja perheen perustamiseen, on katsottu pitävän sisällään myös oikeuden olla solmimatta avioliittoa

3.3 Yksilön oikeus ihmisarvoiseen kohteluun

Jokaisella yksilöllä on oikeus ihmisarvoiseen kohteluun. Hallituksen esityksessä todetaan oikeuden henkilökohtaiseen koskemattomuuteen suojaavan ihmisarvoa loukkaavalta kohtelulta³⁶. Oikeusministeriön asettama työryhmä koskien rikoslain ihmiskauppasäännösten uudistamista nostaa mietinnössään esiin avioliittoon pakottamisen olevan rikos, joka saattaa uhrin ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin.³⁷ Lainsäätäjällä on rikoslain ihmiskauppapykälää koskeissa esitöissä määritellyt ihmisarvoa loukkaavien olosuhteiden käsittävän YK:n orjuuden, orjakaupan ja orjuuteen verrattavien järjestelmien ja käytäntöjen 1 artiklassa mainitut käytännöt ja järjestelmät.³⁸ Kyseisiä käytäntöjä on tarkasteltu aiemmin tässä tutkimuksessa. Lainsäätäjällä on katsonut ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin lukeutuvan myös teot, jotka kajoavat ilman tekojen kohteena olevan henkilön suostumusta hänen fyysiseen olemukseensa.³⁹ Lainesitöissä on kiinnitetty huomiota siihen, että ihmisarvoa loukkaavat olosuhteet voivat käsitteellisesti kuitenkin olla riippuvaisia kulttuurista sekä ajasta.⁴⁰ Ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattamisena voidaan rikoslain 25 luvun 3 §:n ihmiskauppasäännöksen tarkoittamalla tavalla pitää orjuuteen verrattavien järjestelmien ja käytäntöjen lisäksi muita pakkoavioliiton muotoja, mikäli niiden kohdalla jokin muu ihmiskauppasäännöksen edellytyksistä koskien keinoja ja tekotapoja täyttyy.⁴¹

---

³⁶ HE 309/1993 vp., s. 46 I.

³⁷ OM 63/2012, s. 75 & 102.

³⁸ HE 34/2004 vp, 97.

³⁹ HE 309/1993 vp, s. 46 I.

⁴⁰ HE 34/2004 vp, 97.

⁴¹ HE 155/2014 vp, 51.

3.4 Pakkoavioliiton kriminalisointi

Suoja vapautteen ja koskemattomuuteen kohdistuvia oikeudenvastaisia tekoja vastaan on perinteisesti toteutettu kriminalisoimalla kyseiset loukkaukset rikoslaissa.⁴² Kuten edellä on todettu, pakkoavioliitto on vapautteen kohdistuva rikos. Avioliittoon pakottamisen kriminalisointia käsitellään tarkemmin tässä kappaleessa.

3.4.1 Ihmiskauppa

Avioliittoon pakottamisesta voidaan rangaista ihmiskauppana, törkeänä ihmiskauppana tai pakottamisena. Jotta tapauksessa tulee kyseeseen ihmiskauppa, tulee ihmiskauppaa koskevan rikoslain 25 luvun 3 §:n kaikkien kolmen osatekijän, eli keinojen, tekotavan ja tarkoituksen, täytyä. Keinot pitävät sisällään rikoslain 25 luvun 3 §:n 1–4 kohtien mukaiset rikoksen kohteen riippuvaisen aseman tai turvattoman tilan ja erehdytyksen hyväksikäyttöä, toisen erehdyttämisen ja painostamisen sekä korvauksen maksamisen toista vallassaan pitävälle henkilölle tai korvauksen vastaanottaminen.⁴³ Rikoslain 25 luvun 3 §:n 2 momentin mukaan ihmiskaupan tekotapana voi olla toisen ottaminen valtaan, värväminen, luovuttaminen, kuljettaminen tai vastaanottaminen tai majoittaminen sellaisen keston ajan, että majoituksella on merkitystä ihmiskaupparikoksen toteutumisen kannalta.⁴⁴ Teon tarkoituksena voi 3 §:n 2 momentin mukaan olla joko seksuaalinen hyväksikäyttö, pakkotyö tai muu ihmisarvoa loukkaava olosuhde tai elimien tai kudoksien poistaminen. Ihmiskauppasäännöksen tunnusmerkistön täyttyminen ei kuitenkaan edellytä, että uhri olisi vielä joutunut teon tarkoituksena olevan hyväksikäytön kohteeksi,

---

⁴² HE 309/1993 vp, s. 46 l.

⁴³ HE 103/2014 vp, s. 6-7

⁴⁴ HE 103/2014 vp, s. 7.

sillä pelkkä tekijän tarkoitus saattaa uhri teon tarkoituksen kaltaiseen tilanteeseen riittää.⁴⁵

3.4.2 Törkeä ihmiskauppa

Rikoslain 25 luvun 3 a §:n 1 momentin 1–4 kohdissa luetellaan teot, joiden täyttyessä ihmiskauppaa voidaan pitää törkeänä. 1 kohdan mukaan ihmiskauppa on törkeää, jos siinä on edellä 3 §:ssä mainittujen keinojen sijasta tai lisäksi käytetty väkivaltaa, uhkausta tai kavaluutta.⁴⁶ 2 kohdan mukaan ihmiskaupan uhrille on voitu aiheuttaa joko tahallisesti tai törkeästä huolimattomuudesta vakava sairaus, vaikea ruumiinvamma, hengenvaarallinen tila tai erityisen tuntuva kärsimystä. 3 kohdan mukaan ihmiskauppa on törkeää, jos rikoksen kohteena on kahdeksaatoista vuotta nuorempi lapsi taikka henkilö, jonka kyky puolustaa itseään on heikentynyt olennaisesti. 4 kohdan tekotavan mukaan törkeää ihmiskaupasta tekee se, jos rikos on tehty osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitettusti. Lisäksi jotta kyseeseen tulee törkeä ihmiskauppa, on teon oltava kokonaisuutena arvostellen törkeä.

3.4.3 Pakottaminen

Rikoslain 25 luvun 8 §:ssä säädetään pakottamisen rangaistavuudesta. 8 §:n rikossäännöksen mukaan pakottamisesta on tuomittava se, joka oikeudettomasti väkivallan tai uhkauksen keinoin pakottaa toisen tekemään, sietämään tai tekemättä jättämään jotakin, jos teosta ei muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta. Siinä missä ihmiskauppa ja törkeä ihmiskauppa ovat yleisen syytteen alaisia rikoksia on pakottaminen sen sijaan asianomistajarikos. Syyttäjä saa

---

⁴⁵ HE 103/2014 vp, s. 6.

⁴⁶ Ks. HE 34/2004 vp, s. 101.

rikoslain 25 luvun 9 §:n mukaan nostaa pakottamisesta syytteen vain, jos asianomistaja on ilmoittanut rikoksen syytteeseen pantavaksi tai tekoon on käytetty hengenvaarallista välinettä, tai jos erittäin tärkeä yleinen etu vaatii syytteen nostamista. Pakottamista koskevaan rangaistussäännökseen kuuluvan toissijaisuuslausekkeen mukaan pakottamisesta tuomitaan vain, jos teosta ei muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta. Usein ihmiskauppana rangaistavassa teossa on kuitenkin kyse pakottamisesta, jonka seurauksena pakottamista koskeva säännös syrjäytyy ihmiskauppaa ja törkeää ihmiskauppaa koskevien säännösten tieltä. Jotta kyseessä on pakottaminen, on pakottamisen tapahduttava oikeudettomasti siinä käytetyn pakotuskeinon tasolla.⁴⁷

Lain esitöissä koskien Istanbulin sopimuksen voimaansaattamista todetaan avioliittoon pakottamisen saattavan täyttää ihmiskaupan tunnusmerkistön.⁴⁸ Voidaan tulkita, että avioliittoon pakottaminen ei kuitenkaan aina täytä ihmiskaupan tunnusmerkistöä. Lisäksi voidaan katsoa, ettei rikoslain pakkoavioliittoa koskeva rikosnimikkeiden sanamuoto anna täysin selkeää vastausta siihen, miten lainsäätäjä on määritellyt pakkoavioliiton käsitteen. Rikosoikeuden laillisuusperiaatteeseen kuuluvan täsmällisyysvaatimuksen kannalta keskeisenä on pidetty rikoksen tunnusmerkistön riittävää täsmällisyyttä, jotta teko tai laiminlyönnin rangaistavuus on ennakoitavissa sanamuodon perusteella.⁴⁹ Perus- ja ihmisoikeusloukkausien kannalta olisi keskeistä, että lainsäädännön sisältö olisi selkeä.⁵⁰

---

⁴⁷ OM 2021:29, s. 32–34.

⁴⁸ HE 155/2014 vp, s. 51.

⁴⁹ Melander 2015, s. 646.

⁵⁰ Olsson 2019, 115.

4 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkielman tavoitteena oli täsmentää pakkoavioliiton määritelmää perus- ja ihmisoikeusloukkauksena. Tutkimusongelmaan pyrittiin vastaamaan seuraavan tutkimuskysymyksen kautta: mitkä tunnusmerkit tekevät avioliittoon pakottamisesta perus- ja ihmisoikeusloukkauksena? Voimassa olevaa oikeutta tulkittiin lainopin keinoin.

Johtopäätöksenä voidaan todeta avioliittoon pakottamiselta suojaavien perustuslain sekä kansainvälisten sopimuksien yhdessä vahvistavan tulkintaa siitä, että avioliittoon pakottaminen on vakava perus- ja ihmisoikeusloukkaus, loukaten avioliittoon pakotetun henkilön oikeutta solmia avioliitto hänen täydestä vapaasta tahdostansa ja suostumuksestaan. Vaikka oikeutta solmia avioliitto henkilön omasta vapaasta tahdosta ja suostumuksesta ei ole turvattu omana perusoikeutena perustuslain tasolla, voidaan sen katsoa tulevan turvatuksi perustuslain 7 ja 10 §:ssä. Pakkoavioliitto voi asettaa avioliittoon pakotetun ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin, ja sen voidaan tietyissä tilanteissa katsoa olevan modernin orjuuden muoto. Vaikka kaikissa tapauksissa ei olisi kyse modernista orjuudesta, voivat pakkoavioliiton uhreiksi joutuneet henkilöt elää pakkoavioliiton aikana olosuhteissa, jotka täyttävät orjuuden tai orjuuden kaltaisten käytäntöjen kansainväliset lainsäädännölliset määritelmät.

Jotta avioliittoon pakottaminen tunnistetaan vakavana ihmisoikeusloukkauksena, on lainsäädännön lisäksi tärkeää, että esitutkintaviranomaisten osaamista aiheesta lisätään. Tämä tulee ilmi apulaisoikeuskanslerin 28.12.2021 antamassa ratkaisussa, jonka mukaan poliisin ihmiskauppa-asioita koskevat puutteet ovat

ilmeisiä ja vaikeudet tunnistaa ihmiskaupparikoksien tunnusmerkistö vaikuttavat uhrin oikeuksien toteutumiseen.⁵¹

Tutkimuksen toteuttamisessa on noudatettu hyviä eettisiä periaatteita sekä hyvää tieteellistä käytäntöä.⁵² Lähdeaineistoksi on kartoitettu valideja oikeuslähteitä, niiden koostuessa vahvasti, heikosti ja sallitusti velvoittavista oikeuslähteistä. Lähdeaineiston valinnassa on kiinnitetty huomiota lähteiden alkuperään sekä kirjottajien tunnettavuuteen.⁵³ Tutkimuksen laajuus 15 opintopisteen suuruisena kokonaisuutena on aspekti, joka on vaikuttanut tutkimuksen kokonaisuuden rajaukseen sekä kykyyn syventyä aihealueeseen.

Aiheen tutkimuksen kannalta olisi myös tärkeää tarkastella oikeuskäytäntöä. Kuitenkaan avioliittoon pakottamisesta ei ole syntynyt vielä kansallista oikeuskäytäntöä, jota voisi tutkia. Jatkotutkimusehdotuksena onkin keskittyä tarkastelemaan avioliittoon pakottamista sen oikeudellisen määritelmän ja tulevaisuudessa mahdollisesti syntyvän oikeuskäytännön suhteen. Tällöin voisi tarkemmin syventyä siihen, miten oikeuskäytäntö ja lainsäädäntö onnistuu vastaamaan ilmiöön oikeuskäytännön valossa. Vaikka avioliittoon pakottamisesta ei ole kansallista oikeuskäytäntöä, on pakkoavioliitto ilmiönä kuitenkin olemassa myös Suomessa. Siksi onkin tärkeää tutkia, miksi ilmiö ei näy oikeuskäytännössä ja mitä haasteita sen tunnistamisessa ja tulkinnessa on esitutkintaviranomaisten osalta. Lähdekriittisestä näkökulmasta tutkimuksen luotettavuutta tarkastellessa voidaan todeta, että kansallisen oikeuskäytännön puuttumista pyrittiin korvaamaan kattavalla katsauksella kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin sekä

---

⁵¹ OKV/1233/70/2021, OKV/1956/90/2021.

⁵² Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023.

⁵³ Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2018, s. 23–27, 113–114.

kansalliseen lainsäädäntöön sekä lainesitöihin sekä soft law -oikeuslähteisiin nojautuen.

Pakkoavioliittoa koskeva lainsäädäntö pitää tällä hetkellä sisällään vain juridisesti solmitut avioliitot. Mikäli jatkossa pakkoavioliittojen kriminalisointi halutaan kattaa koskemaan myös ei-juridisesti solmittuja avioliiton kaltaisia liittoja, jotka ilman juridisesti pätevää kihlausta lukuun ottamatta sisältävät avioliiton tunnuspiirteet, tulee rikossäännöksen muotoilemisessa kiinnittää huomiota käsitteiden täsmällisyyteen oikeusturvan toteutumisen sekä perustuslain 8 §:ssä säädettyyn rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen ja sen edellyttämän täsmällisyysperiaatteen kannalta. Mikäli ei-juridisesti solmitut avioliiton kaltaiset liitot katsottaisiin kuuluvaksi avioliiton käsitteen alaiseksi, voisi se tuottaa pakkoavioliittoja koskevissa oikeudenkäynneissä haasteita todistelun ja näyttökysymysten kohdalla. Tällä hetkellä ei-juridisesti solmittu pakkoavioliitto voi tulla rikoslain säännösten mukaisesti rangaistavaksi joko pakottamisena, ihmiskauppana tai törkeänä ihmiskauppana.⁵⁴

---

⁵⁴ PeVL 48/2017 vp, s. 9; OM 2021:29, s. 46 & 80-82; Olsson 2019, s. 115.

5 LÄHTEET

2012/C/326/02. Charter of Fundamental Rights of the European Union.

A/HRC/26/22. United Nations General Assembly. Human Rights Council. Preventing and eliminating child, early and forced marriage. Report of the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights.

A/RES/34/180. United Nations General Assembly. Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women.

CETS No. 210. Council of Europe. Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence.

COM(2020) 152 final. Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle. Tasa-arvon unioni: sukupuolten tasa-arvostrategia 2020–2025

EIS. 4.11.1950. European Convention on Human Rights. Viitattu 19.10.2022.
https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf

Euroopan Parlamentti. 2018. The Universal Declaration of Human Rights and its relevance for the European Union. Viitattu 24.4.2023.
[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2018/628295/EPRS_AT_A\(2018\)628295_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2018/628295/EPRS_AT_A(2018)628295_EN.pdf)

GREVIO. 2019. Baseline Evaluation report Finland. GREVIO's (Baseline) Evaluation Report on legislative and other measures giving effect to the provisions of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention) FINLAND. GREVIO/Inf(2019)9. <https://rm.coe.int/grevio-report-on-finland/168097129d>

Hallitusohjelma. 2019. Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelma 10.12.2019.
<https://valtioneuvosto.fi/marinin-hallitus/hallitusohjelma/oikeusvaltioneuvoston-kehittaminen>

He 103/2014 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. Sädösrankki Finlex.

He 155/2014 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen hyväksymisestä sekä laeiksi yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta, rikoslain 1 luvun 11 §:n muuttamisesta ja ulkomaalaislain 54 §:n muuttamisesta. Sädösrankki Finlex.

HE 309/1993 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta. Säädöspankki Finlex.

HE 34/2004 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. Säädöspankki Finlex.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2018. Tutki ja kirjoita. Helsinki. Tammi.

Hirvonen, A. 2011. Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Yleisen oikeustieteen julkaisuja 17. Helsinki. Viitattu 15.12.2022.
https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/225264/hirvonen_mitka_metodit.pdf?sequence=1

International Labour Office. 2017. Global Estimates of Modern Slavery: forced labour and forced marriage, 10-11. Viitattu 4.4.2023.
https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/documents/publication/wcms_575479.pdf

International Labour Office. 2022. Global Estimates of Modern Slavery. Forced Labour and Forced Marriage, 4-5. Viitattu 4.4.2023.
https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---ipecc/documents/publication/wcms_854733.pdf

Koskenoja, M., Ollus, N.n Roth, V., Viuhko, M. & Turkia, L. 2018. Tuntematon tulevaisuus – selvitys ihmiskaupan uhrien auttamista koskevan lainsäädännön toimivuudesta. Viitattu 20.1.2023.
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160696/24-2018-Tuntematon%20tulevaisuus_selvitys%20ihmiskaupan%20uhrien%20auttamista%20koskevasta%20lainsaadannosta.pdf

L 11.6.1999/731. Suomen perustuslaki. Säädöspankki Finlex.

L 19.12.1889/39. Rikoslaki. Säädöspankki Finlex.

L 13.6.1929/234. Avioliittolaki. Säädöspankki Finlex.

Letto-Vanamo, P. 2020. Johdatus oikeuteen ja oikeudelliseen ajatteluun. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta.

Määttä, T. 2016. Metodinen pluralismi oikeustieteessä – ympäristöoikeudellisen tutkimuksen suuntaukset ja menetelmät. Teoksessa Oikeustieteellinen opinnäyte - artikkelit oikeustieteellisten opinnäytteiden vaatimuksista, metodista ja arvostelusta, 135–222. Toim. Miettinen, T. Edilex Kirjat 16.2.2016.
www.edilex.fi/kirjat/16170

Melander, S. 2015. Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate ja rikosoikeudellinen tulkinta. Defensor Legis N:o 4/2015 s. 644–661.

OKV VN/4063/2021. Oikeuskanslerinviraston lausunto 12.01.2022 oikeusministeriön arviomuistiosta avioliittoon pakottamisen rangaistavuudesta. Viitattu 24.4.2023. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/141ff90b-9cb5-4428-8fc0-14ab4e658e69/0211b32d-a3d2-442f-b46e-2fd2d9b54775/LAUSUNTO_20220113180738.PDF

OKV/1233/70/2021

OKV/1956/90/2021

Olsson, N. 2019. Pakkoavioliiton kriminalisointi Suomessa. Helsinki Law Review, 13(1), s. 92–120. Viitattu 25.4.2023. <https://journal.fi/helsinkilawreview/article/view/HelLRev-2019-1-Olsson>

OM 012:00/2021. Arviomuistio pakkoavioliiton kriminalisoinnista. Oikeusministeriö. Viitattu 23.4.2023. <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM012:00/2021>

OM 2021:29. Arviomuistio avioliittoon pakottamisen rangaistavuudesta. Oikeusministeriö. Helsinki 2021. Viitattu 22.4.2023. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-820-2>

OM 2023:10. Arviomuistio avioliittoon pakottamisen rangaistavuudesta: lausuntotiivistelmä. Viitattu 23.4.2023. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164850/OM_2023_10_ML.pdf?sequence=1&isAllowed=y

OM 63/2012. Ihmiskauppatyöryhmän mietintö. Oikeusministeriö. Helsinki. Viitattu 23.4.2023. https://www.edilex.fi/ministerioiden_julkaisut/9142.pdf

PeVL 15/2001 vp. Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä laiksi virallistetusta parisuhteesta. Eduskunta.

PeVL 17/2006 vp. Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimuksen ihmiskauppaa ja maahanmuuttajien salakuljetusta koskevien lisäpöytäkirjojen hyväksymisestä ja niiden lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta sekä laeiksi rikoslain 20 luvun ja järjestyslain 7 ja 16 §:n muuttamisesta. Eduskunta.

PeVL 48/2017 vp. Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä alkoholilaeiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 100/2017 vp). Säädös pankki Finlex.

Sabbe, A., Temmerman, M., Brems, E. & Leye, E. 2014. Forced Marriage: an Analysis of Legislation and Political Measures in Europe. Crime, Law and Social Change. (Vol 62) 2014, s. 171-189. Viitattu 25.4.2023.

SopS 17/1959. Asetus orjuuden, orjakaupan ja orjuuteen verrattavien järjestelmien ja käytännön tukahduttamista koskevan lisäsopimuksen voimaansaattamisesta. Säädospankki Finlex.

SopS 50/1964. Suostumusta avioliittoon, vähimmäisavioikää ja avioliittojen kirjaamista koskeva Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimus. Säädospankki Finlex.

SopS 53/2015. Valtioneuvoston asetus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta annetun lain voimaantulosta. Säädospankki Finlex.

SopS 6/1976. Asetus taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen voimaansaattamisesta. Säädospankki Finlex.

SopS 63/1999. Ulkoasiainministeriön ilmoitus Euroopan ihmisoikeussopimuksesta (Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi) sellaisena kuin se on muutettuna yhdennellätoista pöytäkirjalla. Säädospankki Finlex.

SopS 8/1976. Kansalaisyhteisöoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus. Säädospankki Finlex.

Toivonen, V. 2017. Pakkoavioliittojen esiintyminen ja ilmitulo Suomessa - selvitysmuistio. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Helsingin yliopisto. Viitattu 25.4.2023.

https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/231641/8b68f4a4_8c0e_43e0_9314_a40af9e4c56f.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Tolvanen, M. 2016. Rikosoikeus ja rikollisuuden tutkimus. Teoksessa Oikeustieteellinen opinnäyte - artikkeleita oikeustieteellisten opinnäytteiden vaatimuksista, metodista ja arvostelusta, 272–294. Toim. Miettinen, T. Edilex Kirjat 16.2.2016. www.edilex.fi/kirjat/16170

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2023. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Viitattu 26.4.2023.

https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf

TyVM 15/2014 vp. Työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä eduskunnalle naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen hyväksymisestä sekä laeiksi yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta, rikoslain 1 luvun 11 §:n muuttamisesta ja ulkomaalaislain 54 §:n muuttamisesta. Eduskunta.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu. 2022. Lausunto 14.01.2022 oikeusministeriön arviomuistiosta avioliittoon pakottamisen rangaistavuudesta. Viitattu 22.2.2023.
https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/141ff90b-9cb5-4428-8fc0-14ab4e658e69/cab2ab65-2348-4d5b-be5a-131160518ae4/LAUSUNTO_20220120123610.PDF

YK:n yhteydessä toimiva Euroopan kriminaalipolitiikan instituutti HEUNI. 2022. Lausunto 14.01.2022 oikeusministeriön arviomuistiosta avioliittoon pakottamisen rangaistavuudesta. Viitattu 20.2.2023.
https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/141ff90b-9cb5-4428-8fc0-14ab4e658e69/7957bf5d-4c3c-4dfa-8470-9f3a918416f2/LAUSUNTO_20220120123610.PDF